

คำนำ

ตำราเรื่อง 9 วัด 9 อุโบสถพื้นถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์เล่มนี้เป็นผลงานทางวิชาการที่ผู้เขียนใช้เวลาในการศึกษา รวบรวมข้อมูล บันทึกภาพถ่ายและวิจัยเป็นเวลามากกว่า 10 ปี ทำให้เห็นถึงการคงอยู่ และความแปรเปลี่ยนของอุโบสถพื้นถิ่นซึ่งเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น สภาพของอาคารในปัจจุบันย่อมสะท้อนถึงแนวคิดของการอนุรักษ์และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นด้วย หากชุมชนมีความหวงแหนมรดกของบรรพชนที่สร้างสรรค์ไว้ ย่อมแสวงหาทางการสงวนรักษาอนุรักษ์ไว้และพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์อาคารอย่างเหมาะสม หากชุมชนใดไม่ตระหนักถึงคุณค่าจะรอให้อาคารเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา และประวัติของการสร้างอาคารที่เลือนหายไปพร้อมกับผู้อาวุโสในชุมชน ดังนั้น การสำรวจและศึกษาข้อมูลสำคัญของอาคารจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน เนื่องจากยังไม่เคยมีเอกสารทางวิชาการของอาคารเหล่านี้มาก่อน เพื่อประโยชน์ต่อเจ้าของอาคาร ชุมชนและหน่วยงานที่ต้องใช้เป็นข้อมูลประกอบในการอนุรักษ์อาคาร เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาของนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2/2560 ในรายวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และรายวิชาการสำรวจสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือนักศึกษานักวิชาการ และผู้สนใจ ตำราเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาไว้ 13 บท โดยนำเสนอเหตุผลแห่งการสร้างอุโบสถ การศึกษาอุโบสถพื้นถิ่น จำนวน 9 หลัง และผลการศึกษาสภาวะน่าสบาย และการกำหนดพื้นที่สงวนกรรมตามพุทธบัญญัติ ประกอบภาพถ่ายจำนวนมาก เนื่องจากต้องการให้ภาพเหล่านั้นเป็นเสมือนหลักฐานเชิงประจักษ์ ตำรานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์ในการร่วมสำรวจของอาจารย์วิสาข์ แผงเวียง อาจารย์ปิยชนม์ สังข์ศักดิ์ดา อาจารย์กฤษณ์ ปิตาทะสังข์ และนักศึกษาสาขาวิชาพัฒนาสังคม รุ่นปี 2547 และนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม รุ่นปี 2554-2557 ในการร่วมสำรวจและจัดทำแบบแสดงทางสถาปัตยกรรม โดยแบบแสดงทั้งหมดได้ส่งมอบไว้กับเจ้าอาวาสของแต่ละวัด และสำนักศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา

ทั้งนี้ ผู้อ่านควรได้ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำราหรือแหล่งค้นคว้าอื่น เพื่อความสมบูรณ์ครอบคลุมของเนื้อหา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าตำราเล่มนี้คงอำนวยประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และการดำเนินการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนตามสมควร หากท่านที่นำไปใช้แล้วมีข้อเสนอแนะใด ผู้เขียนยินดีน้อมรับเพื่อการปรับปรุงและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์นั้น ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์สมบัติ ประจัญสานต์

มกราคม พ.ศ. 2561

สารบัญ

หน้า

คำนำ	(1)
สารบัญ	(3)
สารบัญภาพ	(9)
สารบัญตาราง	(19)
บทที่ 1 อุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์	1
ภูมิหลังของจังหวัดบุรีรัมย์	1
อุโบสถ สถานกำเนิดสงฆ์	3
สีมา ขอบเขตของอุโบสถ	6
คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอุโบสถ	11
สังฆกรรม กิจกรรมภายในอุโบสถ	17
ขนาดพื้นที่ภายในอุโบสถ	18
รูปแบบของอุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์	19
คุณค่าของอุโบสถพื้นถิ่น	24
สรุป	26
คำถามท้ายบท	26
บทที่ 2 อุโบสถวัดท่าเรือ	29
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	30
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	30
การใช้สอย	31
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	32
โครงสร้างและวัสดุ	32
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	36
แบบทางสถาปัตยกรรม	41
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	48
สรุป	49
คำถามท้ายบท	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 อุโบสถวัดหลักศิลา	51
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	52
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	53
การใช้สอย.....	56
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	57
โครงสร้างและวัสดุ.....	56
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	60
แบบทางสถาปัตยกรรม	62
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	70
สรุป	72
คำถามท้ายบท	72
บทที่ 4 อุโบสถวัดสระแก.....	73
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	73
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	75
การใช้สอย.....	76
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	76
โครงสร้างและวัสดุ.....	77
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	80
แบบทางสถาปัตยกรรม	80
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	87
สรุป	88
คำถามท้ายบท	88
บทที่ 5 อุโบสถวัดบรมคงคา	89
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	90
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	91
การใช้สอย.....	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	92
โครงสร้างและวัสดุ.....	93
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	97
แบบทางสถาปัตยกรรม	100
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	106
สรุป	108
คำถามท้ายบท	108
บทที่ 6 อุโบสถวัดมณีจันทร์.....	109
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	110
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	110
การใช้สอย.....	112
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	112
โครงสร้างและวัสดุ.....	113
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	115
แบบทางสถาปัตยกรรม	117
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	124
สรุป	125
คำถามท้ายบท	126
บทที่ 7 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	127
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	128
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	128
การใช้สอย.....	130
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	130
โครงสร้างและวัสดุ.....	131
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	133
แบบทางสถาปัตยกรรม	136

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	140
สรุป	142
คำถามท้ายบท	142
บทที่ 8 อุโบสถวัดชัยมงคล	143
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	144
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	145
การใช้สอย	145
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	146
โครงสร้างและวัสดุ	146
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	150
แบบทางสถาปัตยกรรม	152
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	155
สรุป	155
คำถามท้ายบท	156
บทที่ 9 อุโบสถวัดขุนก้อง	157
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	158
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	159
การใช้สอย	160
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	160
โครงสร้างและวัสดุ	161
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	164
แบบทางสถาปัตยกรรม	165
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	170
สรุป	171
คำถามท้ายบท	171

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 10 อุโบสถวัดกลางนางรอง	173
ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด	174
ประวัติความเป็นมาของอาคาร	175
การใช้สอย.....	177
ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	177
โครงสร้างและวัสดุ.....	178
ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม	181
แบบทางสถาปัตยกรรม	188
คุณค่าของสถาปัตยกรรม	195
สรุป	196
คำถามท้ายบท	196
บทที่ 11 สภาวณาสบายในอุโบสถพื้นถิ่น	197
ความสำคัญของสภาวณาสบาย.....	197
สภาวณาสบายในอุโบสถพื้นถิ่น	201
การหาระยะการส่องสาดของแสงแดด	209
ภูมิปัญญาการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อให้เกิดสภาวณาสบาย	213
สรุป.....	215
คำถามท้ายบท	215
บทที่ 12 การวางทิศทางอาคารของอุโบสถพื้นถิ่น	217
คติความเชื่อการวางทิศทางของอุโบสถ	217
สภาวณาสบายเชิงอุณหภาพ	220
การหาระยะการส่องสาดของแสงแดด	228
ภูมิปัญญาการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อให้เกิดสภาวณาสบาย	232
สรุป.....	236
คำถามท้ายบท	236
บทที่ 13 การกำหนดพื้นที่สังฆกรรมตามพุทธบัญญัติ.....	239

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
พุทธบัญญัติ.....	239
สัดส่วนขนาดร่างกายชายไทย.....	242
วิธีการศึกษาพื้นที่การนั่งของสงฆ์.....	244
พื้นที่การนั่งของสงฆ์ในแต่ละอิริยาบถ.....	245
รูปแบบผังการนั่งในการประกอบสังฆกรรมของสงฆ์.....	255
เปรียบเทียบผลการศึกษากับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	258
สรุป.....	262
คำถามท้ายบท.....	263
บรรณานุกรม	265
บุคลากร	281
ดัชนี	285

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	แผนที่แสดงที่ตั้งของจังหวัดบุรีรัมย์ 3
1.2	เขตชลประทานสิมา 5
1.3	อุทกทุกเขปสิมา วัดชัยศิริ หมู่ 11 (บ้านโนนตะคร้อ) ตำบลพุทไธสง อำเภพุทไธสง..... 7
1.4	อุทกทุกเขปสิมา วัดบุปผาราม หมู่ 3 (บ้านจอก) ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ 8
1.5	อุทกทุกเขปสิมา วัดหนองไผ่ หมู่ 1 (บ้านสาวเอ้) ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภคูเมือง 8
1.6	เขตสิมารอบอุโบสถวัดเขื่อนคงคา อำเภอลำปลายมาศ และอุโบสถวัดสระแก อำเภพุทไธสง 9
1.7	แผนผังหมู่บ้านแวงกับวัดบรมคงคา..... 12
1.8	แผนผังหมู่บ้านหนองหว้าใหญ่กับวัดท่าเรียบ 12
1.9	อุโบสถที่ทำการการศึกษา 21
1.10	ที่ตั้งโดยสังเขปของอุโบสถพื้นถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในจังหวัดบุรีรัมย์..... 23
2.1	อุโบสถวัดท่าเรียบ 29
2.2	พิธีการให้อุปสมบทภายในอุโบสถวัดท่าเรียบ ถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ. 2556 31
2.3	รูปด้านหน้าและด้านหลังของอุโบสถวัดท่าเรียบ 32
2.4	เสาบริเวณโถงด้านหน้า และเสาระเบียง..... 33
2.5	ผนัง พื้น ฝ้าเพดานภายในอุโบสถ และโครงสร้างหลังคาอุโบสถวัดท่าเรียบ 34
2.6	หน้าต่าง ประตูของอุโบสถวัดท่าเรียบ 35
2.7	บันไดทางขึ้นหน้าอุโบสถวัดท่าเรียบ 35
2.8	ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดท่าเรียบ 36
2.9	ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านนอกทางทิศตะวันตก เป็นภาพพระพุทธประวัติ 38
2.10	ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านนอกทางทิศเหนือ เป็นภาพพระเวสสันดรชาดก..... 38
2.11	ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านนอกทางทิศตะวันออก เป็นภาพพระมาลัยโปรดสัตว์นรก 39
2.12	ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านนอกทางทิศใต้ เป็นภาพวิถีชีวิตชาวอีสาน 39
2.13	ลวดลายแกะสลักที่กรอบเขตหน้าของประตูอุโบสถวัดท่าเรียบ 40
2.14	แผ่นดินบุกฉลุลายประดับเชิงชาย 40
2.15	ผังพื้นของอุโบสถวัดท่าเรียบ 41

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.16 ผังหลังคาของอุโบสถวัดท่าเรือ	42
2.17 รูปด้านของอุโบสถวัดท่าเรือ	43
2.18 รูปตัดของอุโบสถวัดท่าเรือ	44
2.19 รูปด้านของอุโบสถวัดท่าเรือ	45
2.20 ทศนียภาพของอุโบสถวัดท่าเรือ	46
2.21 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดท่าเรือ	47
2.22 รางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2557	49
3.1 อุโบสถวัดหลักศิลา	51
3.2 พิธีให้อุปสมบท ณ อุโบสถวัดหลักศิลาก่อนการบูรณะจากกรมศิลปากร	55
3.3 พิธีให้อุปสมบท ณ อุโบสถวัดหลักศิลาหลังการบูรณะจากกรมศิลปากร ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2559	55
3.4 ทศนียภาพด้านหน้าและด้านหลังของอุโบสถวัดหลักศิลา	57
3.5 โครงสร้างเสาและโครงหลังคาของอุโบสถวัดหลักศิลา	57
3.6 ประตูของอุโบสถวัดหลักศิลา	58
3.7 หน้าต่างของอุโบสถวัดหลักศิลา	58
3.8 โครงสร้างหลังคาของอุโบสถวัดหลักศิลา	59
3.9 ช่องประตูที่ผนังด้านนอกและด้านในของอุโบสถวัดหลักศิลา	60
3.10 ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศตะวันออกเขียนภาพสัตว์ และซุ้มโค้งประตูเป็นรูปดอกไม้ ...	60
3.11 ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศเหนือ - ทิศใต้ ซุ้มโค้งหน้าต่างเขียนลวดลายคล้ายดอกไม้.....	61
3.12 ภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านทิศตะวันตกเป็นภาพช้าง 3 เชือก.....	61
3.13 เเชิงชายไม้แกะสลัก และส่วนประดับสันหลังคาของอุโบสถวัดหลักศิลา.....	62
3.14 ผนังของอุโบสถวัดหลักศิลา.....	63
3.15 ผังหลังคาของอุโบสถวัดหลักศิลา.....	64
3.16 รูปด้านของอุโบสถวัดหลักศิลา	65
3.17 รูปตัดของอุโบสถวัดหลักศิลา.....	67
3.18 ทศนียภาพของอุโบสถวัดหลักศิลา.....	68

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
3.19 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดหลักศิลา	69
3.20 บรรยากาศวันมาฆบูชา 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ณ วัดหลักศิลา	70
3.21 รางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2559.....	71
4.1 อุโบสถวัดสระแก.....	73
4.2 ผังบริเวณวัดสระแก	74
4.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถวัดสระแก.....	76
4.4 โครงสร้างเสาและโครงหลังคาของอุโบสถวัดสระแก	77
4.5 ฝาผนังภายนอกและภายในของอุโบสถวัดสระแก	78
4.6 โครงสร้างใต้หลังคา และหน้าบันของอุโบสถวัดสระแก.....	78
4.7 ประตูของอุโบสถวัดสระแก	79
4.8 หน้าต่างของอุโบสถวัดสระแก	79
4.9 บันไดและฐานแอวขันของอุโบสถวัดสระแก	79
4.10 ผนังของอุโบสถวัดสระแก	81
4.11 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดสระแก.....	82
4.12 รูปด้านของอุโบสถวัดสระแก	83
4.13 รูปตัดของอุโบสถวัดสระแก	85
4.14 ทักษณียภาพของอุโบสถวัดสระแก.....	86
4.15 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดสระแก	87
5.1 อุโบสถวัดบรมคณา	89
5.2 ผังบริเวณวัดบรมคณา สํารวจโดยกรมศิลปากรเมื่อปี พ.ศ. 2539.....	91
5.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถวัดบรมคณา	93
5.4 โครงสร้างเสาและโครงหลังคาของระเบียงรอบอุโบสถวัดบรมคณา.....	94
5.5 ฝาเพดานภายในอุโบสถวัดบรมคณา.....	95
5.6 ส่วนประดับหลังคาของอุโบสถวัดบรมคณา	95
5.7 ประตู หน้าต่างของอุโบสถวัดบรมคณา	96
5.8 บันไดและฐานแอวขันของอุโบสถวัดบรมคณา	97

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.9 ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระมาลัยช่วยแม่ ด้านหลังอุโบสถวัดบรมคงคา	98
5.10 ศิลปะปูนปั้นรูปยักษ์ และลวดลายแกะสลักไม้บนประตูอุโบสถวัดบรมคงคา	98
5.11 ศิลปะปูนปั้นรูปนาคประดับเป็นซุ้มหน้าต่างอุโบสถวัดบรมคงคา.....	99
5.12 ลวดลายไม้แกะสลักรูปตะขาบ และงูเห่าระเบียง อุโบสถวัดบรมคงคา	99
5.13 ผนังของอุโบสถวัดบรมคงคา.....	100
5.14 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดบรมคงคา	101
5.15 รูปด้านของอุโบสถวัดบรมคงคา.....	102
5.16 รูปตัดของอุโบสถวัดบรมคงคา	103
5.17 ทรรศนียภาพของอุโบสถวัดบรมคงคา	104
5.18 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดบรมคงคา.....	105
5.19 บรรยากาศวันธรรมสวนะ ณ วัดบรมคงคา	107
5.20 รางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2558.....	107
6.1 อุโบสถวัดมณีจันทร์.....	109
6.2 อุโบสถวัดมณีจันทร์ หลังบูรณะก่อนการประดับกระจกสี	111
6.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดมณีจันทร์	113
6.4 โครงสร้างภายในอุโบสถวัดมณีจันทร์	114
6.5 ซุ้มประตูและหน้าต่างของอุโบสถวัดมณีจันทร์.....	114
6.6 ฝ้าเพดาน และพื้นภายในอุโบสถวัดมณีจันทร์.....	115
6.7 ส่วนประดับหลังคา อุโบสถวัดมณีจันทร์.....	115
6.8 ศิลปะปูนปั้นประดับอุโบสถวัดมณีจันทร์	117
6.9 ผนังของอุโบสถวัดมณีจันทร์	118
6.10 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดมณีจันทร์.....	119
6.11 รูปด้านของอุโบสถวัดมณีจันทร์	120
6.12 รูปตัดของอุโบสถวัดมณีจันทร์	121
6.13 ทรรศนียภาพของอุโบสถวัดมณีจันทร์.....	122
6.14 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดมณีจันทร์	123

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
6.15 ภาพประดับกระจกสีของอุโบสถวัดมณีจันทร์	125
7.1 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า	127
7.2 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่าก่อนการบูรณะโดยกรมศิลปากร ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2548.....	129
7.3 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่าระหว่างการบูรณะโดยกรมศิลปากร ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2549.....	130
7.4 อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่าหลังการบูรณะโดยกรมศิลปากร ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2556.....	131
7.5 ผนัง พื้น ฝ้าเพดานภายในอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	132
7.6 หลังคา และซุ้มหน้าต่าง อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	132
7.7 บันไดทางขึ้นหน้าอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	133
7.8 ศิลปะปูนปั้นนูนต่ำประดับหน้าบัน อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	134
7.9 ศิลปะปูนปั้นนูนต่ำประดับผนังด้านทิศเหนือของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	134
7.10 ศิลปะปูนปั้นนูนต่ำประดับผนังด้านทิศใต้ของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	134
7.11 เครื่องบนประดับหลังคาอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	135
7.12 ผนังของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	136
7.13 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	136
7.14 รูปด้านของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	137
7.15 รูปด้านของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	138
7.16 ทศนียภาพของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า.....	139
7.17 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า	139
7.18 ชาวบ้านในชุมชนถ่ายภาพหน้าอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2557.....	141
7.19 รางวัลอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2556.....	141
8.1 อุโบสถวัดชัยมงคล	143
8.2 ภาพเก่าอุโบสถวัดชัยมงคล ไม่ปรากฏปีที่ถ่าย (ภาพด้านซ้าย) ภาพอุโบสถวัดชัยมงคล ถ่าย เมื่อปี พ.ศ. 2548 (ภาพด้านขวา).....	145
8.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดชัยมงคล ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2557.....	147
8.4 โครงสร้างภายในอุโบสถวัดชัยมงคล	148
8.5 ผนังไม้ฉลุภายใน อุโบสถวัดชัยมงคล ตอนบนเป็นเกล็ดระบายอากาศ	149

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
8.6 ช่องลมเกล็ดระบายอากาศ และบานประตูไม้อุโบสถวัดชัยมงคล.....	149
8.7 ส่วนประดับหลังคา อุโบสถวัดชัยมงคล ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2548.....	150
8.8 หน้าบันไม้ อุโบสถวัดชัยมงคล ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2548.....	150
8.9 แบบขยายลวดลายหน้าบันไม้แกะสลักอุโบสถวัดชัยมงคล.....	151
8.10 ผนังไม้ฉลุลาย อุโบสถวัดชัยมงคล ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2548.....	151
8.11 ผนังของอุโบสถวัดชัยมงคล.....	152
8.12 รูปด้านหน้าและด้านข้างของอุโบสถวัดชัยมงคล.....	153
8.13 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดชัยมงคล.....	154
9.1 อุโบสถวัดขุนก้อง.....	157
9.2 อุโบสถวัดขุนก้องเมื่อบูรณะครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2467 และเมื่อปี พ.ศ. 2471.....	159
9.3 อุโบสถวัดขุนก้องในปัจจุบันเป็นเสมือนวิหาร.....	160
9.4 ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถวัดขุนก้อง ถ่ายเมื่อ ปี พ.ศ. 2548.....	161
9.5 โครงสร้างเสาและโครงสร้างหลังคาของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	162
9.6 โครงสร้างผนังของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	162
9.7 หลังคามุขประเจิดของอุโบสถวัดขุนก้อง ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2548 วัสดุผนังด้วยแผ่นไม้ (ภาพด้านซ้าย) และถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2558 วัสดุผนังเหล็กรีดลอน (ภาพด้านขวา).....	163
9.8 เสาประดับกรอบประตูของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	163
9.9 ศิลปะปูนปั้นประดับบริเวณกำแพงแก้วของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	164
9.10 ลวดลายแกะสลัก อุโบสถวัดขุนก้อง ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2558.....	165
9.11 ผนังของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	166
9.12 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	166
9.13 รูปด้านของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	167
9.14 รูปด้านของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	168
9.15 ทัศนียภาพของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	169
9.16 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดขุนก้อง.....	169

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
9.16 การอบรมธรรมทายาทของอุโบสถวัดขุนก้อง (หลังเดิม).....	170
10.1 อุโบสถวัดกลางนางรอง	173
10.2 อุโบสถวัดกลางนางรอง ถ่ายเมื่อ 5 มกราคม พ.ศ. 2545.....	176
10.3 อุโบสถวัดกลางนางรองขณะทำการบูรณะ ถ่ายเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559	176
10.4 อุโบสถวัดกลางนางรอง หลังการบูรณะ ถ่ายเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560	177
10.5 อุโบสถวัดกลางนางรองหลังเดิมก่อนบูรณะ และอุโบสถหลังใหม่ (ภาพบน) อุโบสถวัดกลางนางรองหลังเดิมหลังบูรณะ และอุโบสถหลังใหม่ (ภาพล่าง)	178
10.6 ภายในอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	179
10.7 ซุ้มประตูก่อนบูรณะ และหลังบูรณะ.....	180
10.8 บันไดของอุโบสถวัดกลางนางรอง	181
10.9 ซุ้มสีมาของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	181
10.10 ลวดลายหน้าบันด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	182
10.11 หน้าบันมุขหน้าด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง	183
10.12 ผนังมุขหน้าด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	184
10.13 หน้าบันด้านทิศตะวันตกของอุโบสถวัดกลางนางรอง	185
10.14 หน้าบันมุขหน้าด้านทิศตะวันตก.....	186
10.15 ผนังมุขหน้าด้านทิศตะวันตก	187
10.16 เครื่องบนของอุโบสถวัดกลางนางรอง	188
10.17 ผนังของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	189
10.18 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	189
10.19 รูปด้านทางทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง	190
10.20 รูปด้านทางทิศใต้ของอุโบสถวัดกลางนางรอง	190
10.21 รูปด้านทางทิศตะวันตกของอุโบสถวัดกลางนางรอง	191
10.22 รูปด้านทางทิศเหนือของอุโบสถวัดกลางนางรอง	191
10.23 รูปตัดของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	192
10.24 รูปด้านของอุโบสถวัดกลางนางรอง	193

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
10.25 ทศนิยมภาพของอุโบสถวัดกลางนางรอง.....	194
10.26 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดกลางนางรอง	195
11.1 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสภาวะน่าสบายเชิงอุณหภูมิของมนุษย์ภายในอาคาร	198
11.2 อุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์กรณีศึกษา	200
11.3 เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เทอร์โมมิเตอร์ ไฮโกรมิเตอร์ และแอนีโมมิเตอร์	200
11.4 อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ความเร็วลมภายในอาคารของอุโบสถกรณีศึกษา เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2556	206
11.5 สภาวะน่าสบายของอุโบสถวัดขุนก้อง เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2556.....	207
11.6 สภาวะน่าสบายของอุโบสถวัดชัยมงคล เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2556.....	207
11.7 สภาวะน่าสบายของอุโบสถหนองบัวเจ้าป่า เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2556.....	208
11.8 ระยะเวลาส่องสาดของแสงแดด เวลา 15.00 น. ของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2555.....	209
11.9 ระยะเวลาส่องสาดของแสงแดด ช่วงเวลา 13.00 น. -15.00 น. ของอุโบสถวัดขุนก้อง ใน วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2555.....	210
11.10 ระยะเวลาส่องสาดของแสงแดด ช่วงเวลา 13.00 น. -15.00 น. ของอุโบสถวัดชัยมงคล ใน วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2555.....	211
11.11 ระยะเวลาส่องสาดของแสงแดด ช่วงเวลา 13.00 น. -15.00 น. ของอุโบสถวัดหนองบัวเจ้า ป่า ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2555.....	212
12.1 อุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์กรณีศึกษา	219
12.2 เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เทอร์โมมิเตอร์ ไฮโกรมิเตอร์ และแอนีโมมิเตอร์	219
12.3 อุณหภูมิของอากาศ ความชื้นสัมพัทธ์ภายในอาคาร เทียบกับขอบเขตสภาวะน่าสบายเชิง อุณหภูมิ : อุโบสถวัดบรมคงคา	224
12.4 อุณหภูมิของอากาศ ความชื้นสัมพัทธ์ภายในอาคาร เทียบกับขอบเขตสภาวะน่าสบายเชิง อุณหภูมิ : อุโบสถวัดมณีจันทร์.....	225
12.5 อุณหภูมิของอากาศ ความชื้นสัมพัทธ์ภายในอาคาร เทียบกับขอบเขตสภาวะน่าสบายเชิง อุณหภูมิ : อุโบสถวัดท่าเรือ	226

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
12.6 การวางทิศทางอาคารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เปรียบเทียบกับการจำลองวาง ทิศทางอาคารหันหน้าไปทางทิศใต้ ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2558.....	231
13.1 อุโบสถตั้งภายในพัทธสีมา.....	240
13.2 ระยะการนั่ง และความสูงของผู้ชายชาวตะวันตก	244
13.3 การศึกษารูปแบบผังการนั่งในพิธีสังฆกรรมและการวัดระยะการนั่งของสงฆ์	245
13.4 ทำนั้งของสงฆ์ในอิริยาบถท่าพับเพียบ ทำนั้งกระโหียง ทำนั้งกระโหียงกราบ และท่า ขัดสมาธิ.....	246
13.5 ระยะการนั่งของสงฆ์ในท่าพับเพียบ	249
13.6 ระยะการนั่งของสงฆ์ในท่ากระโหียง	250
13.7 ระยะการนั่งของสงฆ์ในท่ากระโหียงกราบ.....	251
13.8 ระยะการนั่งของสงฆ์ในท่าขัดสมาธิ.....	252
13.9 เปรียบเทียบขนาดพื้นที่นั่งของภิกษุในอิริยาบถท่าพับเพียบ ท่ากระโหียง ท่ากระโหียงกราบ และท่าขัดสมาธิ	253
13.10 ขนาดพื้นที่นั่งของสงฆ์ 1 รูป รวมระยะหัตถบาस (ด้านข้าง) และระยะการกราบ (ด้านหน้า).....	254
13.11 รูปแบบผังการนั่งของพิธีสวดปาติโมกข์	256
13.12 รูปแบบผังการนั่งของพิธีการให้อุปสมบท	257
13.13 อุโบสถพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์กรณีศึกษา	260

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
11.1 อุณหภูมิเฉลี่ยของอากาศ และอุณหภูมิเฉลี่ยที่ผิวผนัง หลังคา ฝ้าเพดาน	203
11.2 อุณหภูมิของอากาศ ความชื้นสัมพัทธ์ ความเร็วลมภายในอาคาร เปรียบเทียบกับ ขอบเขตสภาวะน่าสบาย	205
12.1 อุณหภูมิของอากาศ และอุณหภูมิที่ผิวผนัง หลังคา ฝ้าเพดาน.....	221
12.2 อุณหภูมิของอากาศจำแนกตามฤดูกาลและอาคาร	227
13.1 พื้นที่นั่งของชายจำแนกตามท่านั่ง.....	243
13.2 ช่วงอายุของสงฆ์.....	246
13.3 อายุ ส่วนสูง น้ำหนักของสงฆ์	246
13.4 ระยะการนั่งของสงฆ์จำแนกตามท่านั่ง.....	247
13.5 การเปรียบเทียบความกว้าง ยาวของท่านั่ง	248
13.6 การคำนวณพื้นที่ต่อสงฆ์ 1 รูปในพิธีสังฆกรรม.....	258
13.7 การคำนวณหาความจุของสงฆ์ในอุโบสถวัดที่ทำการศึกษา.....	261